

Pražák, Richard

István Fried sedmdesátiletý

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2004, vol. 53, iss. X7, pp. [119]-122

ISBN 80-210-3357-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103129>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

RICHARD PRAŽÁK

ISTVÁN FRIED SEDMDESÁTILETÝ

Univ. Prof. Dr. István Fried, DrSc. se dožívá 1. srpna 2004 sedmdesáti let. Profesor Fried je předním představitelem srovnávací literární vědy v Maďarsku a vykonal mnoho i pro rozvoj tamní slavistiky. Ke své nynější vědecké pozici se vypracoval až po mnohaletém úsilí. Po studiích na budapeštské univerzitě učil v letech 1956–1973 na středních školách v Budapešti maďarštinu, ruštinu a dějepis. V letech 1973–1984 působil v Széchényiho knihovně v Budapešti a teprve v roce 1982 zahájil svou univerzitní dráhu na univerzitě v Segedíně nejprve jako odborný asistent (1982), poté docent (1984), vedoucí katedry (1985) a posléze i jako univerzitní profesor a doktor věd (1987). V Segedíně vybudoval katedru srovnávací literární vědy a navázal spojení s předními pracovišti v Německu, Francii, Rakousku, ale i v Jugoslávii, tehdejší Čkoslovensku, Rumunsku, Rusku aj. Je členem redakční rady budapeštského časopisu *Studia Slavica* a *Irodalomtörténet*, členem vědecké rady projektu *Kulturen und Herrschaftsverhältnisse Österreich-Ungarns 1867–1918*, členem řady vědeckých akademických komisí, čestným členem Kazinczyho společnosti a nositelem Herde-rovovy ceny (1999).

Řadu let spolupracoval prof. Fried s Kabinetem balkanistiky a hungaristiky na Filozofické fakultě v Brně, v poslední době také s Ústavem slavistiky a s Ústavem románských jazyků a literatur, a několikrát tam i přednášel, např. na prvním celostátním hungaristickém sympóziu v roce 1978.

Slavistické zájmy prof. Frieda vystupovaly do popředí zejména v prvním období jeho vědecké dráhy, ale nebyly mu cizí ani později. Zpočátku vynikl jako bibliograf maďarské literárněvědné slavistiky, vydal studie *Auswahlbibliographie der ungarischen literaturwissenschaftlichen Slawistik (1959–1975)*, *Studia Slavica* 23, Budapest 1977, 391–451, a *Auswahlbibliographie der ungarischen literaturwissenschaftlichen Slawistik (1976–1980)*, *Studia Slavica* 30, Budapest 1984, 239–274. Záhy se věnoval také problematice česko-maďarských kulturních a literárních vztahů, srovnej např. jeho studie *Cseh-magyar kapcsolatok 1828–1841 között (Česko-maďarské vztahy v letech 1828–1841)*, *Filológiai Közlöny*, Budapest 1965, č. 3–4, 387–398, a *Cseh-magyar kapcsolatok a XIX. század első évtizedeiben (Česko-maďarské vztahy v prvních desetiletích 19. století)*, *Filológiai Közlöny* 1966, č. 1–2, 157–166. Ohlasu RKZ v Uhrách je věnována Friedova studie *Die Rezeption der Königinhofer Handschrift im XIX. Jahrhundert in Ungarn*, *Studia Slavica* 14, Budapest 1968, 141–156. Cenné jsou i jeho studie *Zu den Problemen der ostmitteleuropäischen Komparatistik und Kontaktologie (Aus den Kapiteln der tschechisch-ungarischen literarischen Beziehungen)*, *Studia Slavica* 26, Budapest 1980, 325–349, a *A cseh-magyar, szlovák-magyar színházi kapcsolatok – történeti áttekintés, módszertani bevezetés (Česko-maďarské a slovensko-maďarské divadelní vztahy – historický přehled, metodologický úvod)*, *Filológiai Közlöny* 31, Budapest 1985, č. 1–4, 19–34. K problematice česko-maďarských vztahů se vracel Fried i později, ve studiích, v nichž se pokoušel o typologické srovnání českého a maďarského národního obroz-

ní, např. Vonások a csehek Vörösmartyjának arcképén. K. H. Mácha romantikájának jellege (Rysy portrétu Vörösmartyho u Čechů. Charakter romantiky K. H. Máchy), in: Utak és tévutak Kelet-Közép-Európa irodalmaiban (Cesty a bludné cesty v literaturách středovýchodní Evropy), Budapest 1989, 250–259, a dále také o srovnání literárního vývoje českého a maďarského v období mezi dvěma světovými válkami, jak to dokládá jeho studie A cseh-magyar összehasonlítás útjai (Cesty česko-maďarského srovnávání), in: A közép-európai szövegüniverzum (Středoevropské textové univerzum), Budapest 2002, 111–127. Studie A XIX. századi cseh és magyar irodalom fő irányai (Hlavní směry české a maďarské literatury 19. století), Bohemia et Hungaria. Tanulmányok a cseh-magyar irodalmi kapcsolatok köréből, Budapest 1998, 40–48, se pokouší vtěsnat Ru-kopis královédvorský a zelenohorský i českou a maďarskou romantickou literaturu a literaturu konce století do širšího srovnávacího rámce světové literatury.

Mnoho pozornosti věnoval István Fried jako žák a spolupracovník předního maďarského slovakisty László Sziklaye také slovenské problematice. Již ve svém článku A magyarországi szlavisztika kezdeteihez (K počátkům uherské slavistiky), Helikon 1964, č. 2–3, 295–301, věnoval pozornost slavistickým zájmům Štefana Lešky, Juraje Palkoviče, Samuela Rožnaye aj. Na tento článek navázaly i jeho statě Ribay György és Sopron (Juraj Ribay a Šoproň), Soproni Szemle 1965, 180–185, a Juraj Palkovics soproni kapcsolatai (Šoproňské styky Juraje Palkoviče), tamtéž, 55–60. Důkladnou analýzu vzájemných vztahů Kollárovy a Hamuljakovy skupiny v Pešti podává Friedova studie Príspevok k poznaniu Jána Kollára a jeho pešť-budfínských spolupracovníkov, Biografické štúdie 2, Martin 1971, 16–41. Kromě řady studií o spišském Němci Karlu Georgu Rumym a jeho vztahu k Jánú Kollárovi napsal Fried i teoreticko metodologickou stať Výsledky a úkoly výskumu slovensko-maďarských literárnych vzťahov, Slovenská literatúra 26, Bratislava 1979, 186–193. Také v jedné ze svých posledních syntéz A közép-európai szövegüniverzum (Středoevropské textové univerzum), Budapest 2002, 79–107, věnoval Fried pozornost slovakistické problematice, zejména vztahům Jána Kollára k jeho maďarskému okolí.

Nejpodrobněji se ovšem profesor Fried věnoval maďarsko-jihoslovanským vztahům, zejména pak srovnávací problematice slovinské literatury, neboť Slovinsko patří k jeho největším láskám. Nejdůkladnější prací je jeho dávná knižní monografie A délszláv népköltészet recepciója a magyar irodalomban Kazinczytól Jókaiig (Recepce jihoslovanské lidové poezie v maďarské literatuře od Kazinczyho k Jókaimu), Budapest 1979, která mapuje neobyčejný zájem maďarských spisovatelů o jihoslovanskou lidovou poezii, jak se projevuje u Ference Kazinczyho, Ference Toldyho, Józsefa Székácsa, Móra Jókaiho aj. Kromě řady větších i menších článků v maďarských, slovinských i chorvatských časopisech na téma maďarsko-jihoslovanských literárních vztahů jmenujme zejména jeho studie o místu France Prešerena v evropské romantice (Fried jej řadí po bok Mickiewicze, Máchy a Vörösmartyho), o srovnávacím vymezení díla Jovana Jovanoviće Zmaje, Ivo Andriće a Miroslava Krležy, jež vesměs vyšly v souboru Friedových studií Utak és tévutak Kelet-Közép-Európa irodalmaiban (Cesty a bludné cesty v literaturách středovýchodní Evropy). Budapest 1989, 250–307. V publikaci Slovenski roman (Slovinský román), kterou vydala roku 2003 univerzita v Lublani, psal ve stati The Slovenian and the European Novel: An Outline (s. 493–497) především o díle Ivana Cankara.

Tři nejzávažnější díla Friedova tvoří soubory studií, často připomínající ovšem ucelené monografie, a sice Kelet- és Közép-Európa között (Mezi východní a střední Evropou), Budapest 1986; Utak és tévutak Kelet-Közép-Európa irodalmaiban (Cesty a bludné cesty v literaturách středovýchodní Evropy), Budapest 1989; A közép-európai szövegüniverzum (Středoevropské textové univerzum), Budapest 2002. V první jmenované knize se její autor zabývá srovnáváním literatur, vzniklých na území mezi západní a východní Evropou. Kromě literatury maďarské, polské, české, slovenské, rumunské i literatury jihoslovanských klade velký důraz na jejich propojení s literaturou německou i jejich vzájemné soužití v rámci habsburské monarchie. Chronologicky věnuje největší pozornost období konce 18. a první poloviny 19. století, období klasicismu, jazykové obnovy a romantismu. V další knize se věnuje i dílčím otázkám vývoje zmíněných literatur, zvláštní pozornost kromě jižních Slovanů připisuje i literatuře maďarské (Csokonai, Vitkovics, Ady, Babits, József). Novou kvalitu naznačuje poslední Friedova kniha, obrážející rostoucí zájem autora o text

literárního díla a znamenající i vyšší formu literární komparace oproti jeho syntézám z druhé poloviny osmdesátých let 20. století. Na základě těchto maďarských prací vznikly i jinojazyčné výbory Friedových studií *Ostmitteleuropäische Studien* (Szeged 1994) a *East-Central-European Literary Studies* (Szeged 1997).

Jako znalec versologie vydal István Fried společně s Balázsem Szappanosem úspěšnou knihu *Petőfi-versek elemzése* (Rozbor Petőfiho veršů), 1. vydání Budapest 1978, 2. vydání tamtéž 1987, 3. vydání Nyíregyháza 1999, 4. vydání tamtéž 2001. K této tématice se vztahuje i Friedova monografie *A (poszt) modern Petőfi* (Post-moderní Petőfi), Budapest 2001, a svou znalost období klasicismu zužitkoval Fried i v knize o „maďarském Jungmanovi“ Ferenci Kazinczym Az erzékeny neoklasszicista (Sentimentální klasicista), Sátoraljaújhely 1996. Přelom 19. a 20. století v maďarské literatuře zachytil v knize Öreg Jókai – nem vén Jókai (Starý Jókai – ne stařec Jókai), Budapest 2003, a polovinu 20. století v knize Márai Sándor titkai nyomában (Ve stopách tajemství Sándora Máraiho), Salgotarján 1993. Svě univerzitní přednášky o světové literatuře využil profesor Fried v knize Írók, művek, irányok. Kalandozások a világ irodalmának labirintusában (Spisovatelé, díla, směry. Bloudění v labyrintu světové literatury), Szeged 2002.

Již v roce 1982 začal István Fried vydávat v Segedíně knihy a sborníky o problematice srovnávací literární vědy. Byly to nejprve anglické *Comparative Literary Studies* (Szeged 1983), následovala *A komparatisztika kézikönyve* (Příručka komparatistiky), Szeged 1983, sborník studií *Utak a komparatisztikában* (Cesty v komparatistice), Szeged 1997 a četné literárněvědné sborníky, mapující literární vývoj v habsburské monarchii před rokem 1918. Viz např. *Monarchia-karnevál az irodalomban* (Karneval monarchie v literatuře), Szeged 1989; *A Monarchia századfordulón* (Monarchie na přelomu století), Budapest 1991; *Magyarok Bécsben – Bécsről* (Maďaři ve Vídni – o Vídni), Szeged 1993; *Tegnap előtt. Irodalmi utazások Monarchiában* (Předevčirem. Literární cesty po monarchii), Szeged 1995; „Azok a szép napok...“ *Tanulmányok a Monarchiáról* („Ty krásné dny...“ Studie o monarchii), Szeged 1996; *Töprengések Kundera „szépséges szép üveggyölyőja“-ról*. *Kapcsolatok, hasonlóságok, jelenségek az irodalom Monarchiában* (Rozjímání o Kunderově „nesmírně krásné skleněné kouli“). Styky, podobnosti, jevy v monarchii literatury), Szeged 1997; *Lélektől lélekig. Osztrák-magyar-kelet-közép-európai összefüggések* (Od duše k duši. Rakousko-maďarsko-středověchodoevropské souvislosti), Szeged 2000; *Rejtett párbeszéd. Osztrák-magyar-középeurópai irodalmi párhuzamok és érintkezések* (Skryté dialogy. Rakousko-maďarsko-středověchodoevropské literární paralely a doteky), Szeged 2000; *Osztrák-magyar modernség a boldog (?) békeidőben*. *Osztrák-magyar-kelet-közép-európai összefüggések* (Rakousko-maďarská moderna v šťastných (?) dobách míru. Rakousko-maďarsko-středověchodoevropské souvislosti), Szeged 2001; *Österreichisch-ungarisch-mitteleuropäische-literarisch-kulturelle Begegnungen*, Szeged 2003.

Segedínské sborníky o literárním životě v habsburské monarchii mají svou ustálenou tvářnost. Představují především Vídeň jako město vzájemných vztahů národů i národních literatur monarchie, literaturu o monarchii (např. dílo Christopha Ransmayra), kult habsburské říše v okrajových částech monarchie i v jejím okolí (Itálie, Sedmíhradsko, Halič, Ukrajina) a samozřejmě také v částech ústředních (Rakouské a české země, Uhry, Chorvatsko). Mnoho pozornosti je věnováno pobytu maďarských spisovatelů ve Vídni (Ferenc Kazinczy, István Tömörkény, Sándor Márai aj.). Z jednotlivých příspěvků uveďme alespoň stať Györgye Mihálye Vajdy o typologii moderny v literaturách Rakousko-uherské monarchie, Horsta Haselsteinera o významu Vídně jako univerzitního města v druhé polovině 19. století, Antonína Měšřtana o pojetí císaře Františka Josefa I. v české literatuře 19. století, Aloise Woldana o Lvově jako městu duchovního setkávání ve středověchodní Evropě atd. Téměř ve všech těchto sbornících publikoval své příspěvky také profesor István Fried a všechny je opatřil obsažným úvodním slovem.

Připomenout třeba i pravidelné segedínské textologické sborníky *Szövegek között* (Mezi texty), které vyšly v letech 1996–2003 v Segedíně již sedmkrát a obsahují cenné strukturální rozborů známých i méně známých literárních děl. Ze sborníků, které Fried vydal, bych rád připomenul ještě sborník František Palacký kétszáz éve (Dvě stě let Františka Palackého) 1798–1998, Szeged 1998, obsahující referáty z dvou maďarských konferencí k 200. výročí narození Františka Palackého, z nichž jednu organizovalo i velvyslanectví České republiky v Budapešti.

Je neuvěřitelné, kolik knih (vlastních i cizích) vydal profesor István Fried za dvacet let svého působení v Segedíně, kdy z tamní katedry srovnávací vědy učinil nejpřednější pracoviště tohoto odvětví v Maďarsku. Je autorem 15 knih, 730 studií a článků, 330 recenzí a vydavatelem 40 literárněvědných sborníků. Svou neuvěřitelnou pracovitostí a nadáním se vypracoval István Fried v předního představitele nejen maďarské, ale i středoevropské srovnávací literární vědy a z původního hungaristy a slavisty se proměnil v srovnávacího literárního vědce par excellence. Jeho důraz na stmelující literární tradice bývalé habsburské monarchie a na univerzalistický étos literární tvorby vytvářejí přes zdánlivý konzervativismus moderní humanistické pojetí srovnávací literární vědy jako dílny lidskosti a celé bohaté komparatistické literárněvědné a také ovšem i slavistické a hungaristické dílo Friedovo je tak důvodem k našemu upřímnému blahopřání k jeho sedmdesátým narozeninám.